

Galerie Kapelhuis

sieraad keramiek > design textiel

Bruno Ninaber van Eyben, huishorloge, 1976.

Galleries in Britain have been slow to reciprocate the extensive welcome given to British work in Holland and elsewhere in Europe. Hopefully the cultural insularity of Britain in the visual arts is finally dying. The Kapelhuis gallery, small and potent, had an inclusive, progressive outlook in the early years that was remarkable, and for some of us life-changing.

Alison Britton, keramist

Gijs Bakker, al genoemd in verband met zijn sieraden, was in 1968 benoemd als docent aan de avondopleiding en vanaf 1970 ook aan de dagopleiding van de Academie voor Beeldende Kunsten te Arnhem. Hij was aangesteld bij de afdeling 'Vormgeving in metalen en kunststoffen', maar zijn voorganger Franck Ligtelijn had het accent nog voornamelijk op het edelsmeden gelegd. Met Bakkers komst verschoof de aandacht naar de industriële vormgeving. Bakker wilde de academie uit haar isolement halen en zocht contact met het bedrijfsleven, dat hij om opdrachten vroeg. Bakker stelde samen met de bedrijven een programma van eisen op, waarop zijn studenten zich bij het ontwerpen konden baseren. Conceptvorming stond in het onderwijs van Bakker centraal, wat blijkt uit zijn gevleugelde variant op 'Form follows Function', namelijk: 'Form follows Concept'.⁹²

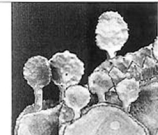
Al in zijn sieraden uit de jaren zestig had Bakker affiniteit met de industrie getoond. In het daaropvolgende decennium probeerde hij geregeld voor meubelontwerpen en een koffieapparaat aansluiting bij de industrie te zoeken. Met een enkel meubel lukte dat (Castelijn en Artifort), maar voor het koffiezetapparaat kreeg hij niemand warm.⁹³ Bakker stelde de persoonlijke creativiteit van de ontwerper boven functionele en technische eisen. Door zijn docentschap aan verschillende academies verspreidde zijn gedachtegoed zich onder zijn studenten. Eind jaren zeventig organiseerde Bakker een reizende tentoonstelling over Nederlands design, die ook in het buitenland te zien was. Bakker hanteerde het begrip design analoog aan het Italiaanse 'bel designo', een geraffineerde vorm van modernisme. Hij bedoelde er producten mee aan te duiden die in serie of massaal geproduceerd zijn, maar een duidelijk onderscheidende vormgeving bezitten. Bij het zo opgevatte begrip design staat de persoonlijkheid van de ontwerper voorop. Daaraan werd in de jaren tachtig een zeker kwaliteitsbesef gekoppeld. Dit leverde sprekende voorwerpen op van zich uitsprekende ontwerpers die een nieuw en trendgevoelig publiek emotioneel aan zich wilden binden.

Ontwerpen in eigen beheer

De sieraadontwerpers Bruno Ninaber van Eyben (1950), en het ontwerpersduo Frans van Nieuwenborg (1940) en Martijn Wegman (1955) breidden aan het begin van de jaren zeventig hun werkterrein uit. Zij gingen – een term van Ninaber – de zogenaamde 'delicatessenitems' ontwerpen, waaronder lampen, klokken en vazen en ze in eigen beheer produceren. Zij durfden dat aan, aangemoedigd door het succes van hun sieraden; Ninaber van Eyben wordt algemeen gezien als de pionier van deze zelfproducerende ontwerpers. In 1971 begon hij in zijn eigen studio producten te ontwikkelen en ze in eigen beheer te produceren en distribueren. Een van zijn bekendste ontwerpen uit die periode is het halshorloge uit 1976, dat werd opgenomen in de prestigieuze designcollectie van het Museum of Modern Art te New York. Omdat na de oliecrisis van 1973 veel producenten bezuinigden op de ontwerpafdeling en weinig bereid waren freelance opdrachten te verstrekken, waren jonge ontwerpers genooddaakt om in eigen beheer hun ontwerpen te gaan produceren. Een grote stroom pas afgestudeerde ontwerpers volgde het voorbeeld van Ninaber. Rond 1980 was dit een ware hausse. Grote werkloosheid en slechte maatschappelijke vooruitzichten moedigden bij deze jongeren deze vorm van zelfredzaamheid aan. Woon- en bedrijfsruimte werd vaak betrokken in de toch al bij academiestudenten geliefde, vaak monumentale kraakpanden met ruimte in overvloed. Geringe huisvestingskosten en de financiële steun van de Sociale Dienst maakten de vestiging van allerlei bedrijfjes mede mogelijk. Inherent aan deze wijze van bedrijfsvoering is een sterk gevoel van autonomie. De zelfproducerende ontwerpers wilden geen concessies doen aan de industrie en stelden zich onafhankelijk op. De in 1983 afgestudeerde

111. 1975 23 augustus-13 september, Marijke Don (afb. links)/ wandkleden; Maggi Giles; Marja Hooft (afb. rechts)/ keramiek.

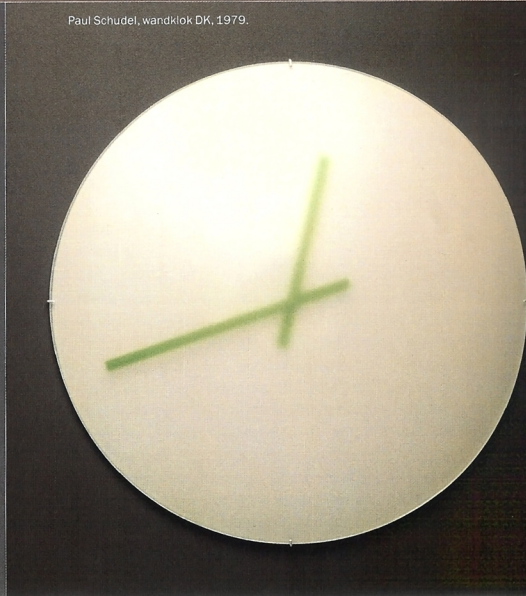
Bruno Ninaber van Eyben, TL armatuur, 1977.

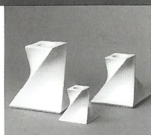
Peggy Bannenberg, horloge, 1983.

Paul Schudel, wandklok DK, 1979.

117. 1976 28 februari-24 maart, Eva Eissenloeffel/ kleinplastiek in keramiek; Eva van Steenberghe/ tekeningen; Jan van der Vaart (afb.)/ multipels in keramiek.

Een vergelijking met het werk van Wies Smals en Josien van Dalsum in *De Appel dringt zich op. Ook dames met een mis-sie, waarvan we nu op diverse plaatsen het resultaat kunnen zien. In de vergelijking zie je ook de overeenkomst. De concentratie waarmee men zich richtte op iets dat kennelijk gerealiseerd moest worden, was ongelooflijk. Tegenwoordig lijkt het aanbod groter en meer versnip-perd. Een punt van concentratie zoals het Kapelhuis was, is naar mijn idee niet meer zo eenvoudig te vinden.*

Peter Vermeulen, grafisch ontwerper

De voorlaatste tentoonstelling van producten van het Italiaanse bedrijf had in 1966-1967 plaatsgevonden in het Stedelijk Museum te Amsterdam. Vandaar dat Benno Prensela in zijn openingstoespraak de musea een sneer gaf. Hij beschouwde het als een gemiste kans voor de musea dat uitgerekend een kleine galerie als Het Kapelhuis deze expositie bracht.¹⁰⁵ De galerie woekerde met de ruimte om het productoverzicht van 25 jaar Danese op verantwoorde wijze tentoon te stellen. Opvallend genoeg vroeg Galerie Kapelhuis aandacht voor Danese in een tijd dat vanuit Italië de wereld werd bestookt met het Nieuwe Design van Alchimia en Memphis. Tegenover de uitgelaten uitingen van laatstgenoemde ontwerpstudio's ademt het meeste werk uit de Danese collectie een serene rust. Zelfs de speelsere experimenten van Enzo Mari en Angelo Mangiarotti uit de late jaren zestig en vroege jaren zeventig sproten eerder voort uit nieuw ontdekte mogelijkheden in materialen als kunststof, keramiek of porselein, dan uit rebellie tegen het modernisme.¹⁰⁶

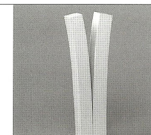
Ontwerpen in kleine oplage (1984)

Omdat monumentenpand Het Kapelhuis in 1984 een restauratie moest ondergaan werd *Ontwerpen in kleine oplage* getoond in het als tijdelijke vervanging dienende pand aan de Grote Spui 13 te Amersfoort. Een deel van de producten werd gepresenteerd op het Danese displaysysteem uit 1959. Dat bestond uit golfkartonnen staanders met vacuümgetrokken kunststofdelen. De ribben die in de kunststofplaten getrokken zijn, zorgen voor de benodigde stijfheid. Het displaysysteem bezit een lichte constructie, die sterk contrasteerde met de erop uitgestalde en breekbare keramiek. Nu bleek hoe de Danese producten aansloten bij werk van sommigen uit het kunstenaarsaanbod van de galerie. Het onkeramische dat de vazen van Jan van der Vaart kenmerkt, bleek sterk verwant met de ontwerpen van Mari in kunststof. De tentoonstelling beoogde de zelfproductiviteit onder de ontwerpers te stimuleren. Bekende ontwerpers als Hans Appenzeller, Bruno Ninaber van Eyben, Jan van der Vaart, Gijs Bakker en Emmy van Leersum exposeerden naast jonge ontwerpers die nog naam moesten maken. Het nieuwe horloge van Ninaber 'Titaan' lag zij aan zij met een horloge van vierdejaars studente aan de Rietveldacademie Peggy Bannenberg. Tezelfdertijd ontplooiden zelfproducerende ontwerpers collectief initiatieven om hun producten beter in de markt te plaatsen. In 1981 was al verkooporganisatie 'de Nederlandse ontwerperskollektie' opgericht voor de promotie en distributie van in eigen beheer gefabriceerde voorwerpen.¹⁰⁷ De Vormgeversassociatie bracht met succes onder de merknaam Designum vanaf 1980 ontwerpen van Nederlandse ontwerpers op de markt.

De tentoonstelling in Galerie Kapelhuis moet vooral worden opgevat als een overzicht van de oudere zelfproducerende ontwerpers en stond tussen de overzichts-tentoonstellingen over Nederlandse vormgeving van 1982 bij 'De Vrij, goed wonen te Nijmegen'¹⁰⁸ en de collectieve inspanning van een aantal Nederlandse musea, geleverd met de *Holland in Vorm* manifestatie in 1987.¹⁰⁹ Op deze laatste kwam de Nederlandse (industriële) vormgeving van ná 1945 aan bod.

118. 1976 1 mei-25 mei, Hil Andringa (afb.)/ objecten in polyester; Youssef/ reliëfdruk.

119. 1976 30 maart-24 april, Lies Cosijn/ keramiek; Theo Daamen/ tekeningen

> Bruno Ninaber van Eyben

Het is bijna niet meer voor te stellen dat Bruno, als beginnend ontwerper, in 1972 met zijn inzending voor de tentoonstelling *Sieraad 1900-1972* Galerie Kapelhuis binnenkwam. Een half jaar later, toen de tentoonstelling afgelopen was, konden wij hem vertellen dat zijn sieraden, tien zilveren armbanden en vijf ringen, een succes waren. Ieder nieuw ontwerp van hem, aanvankelijk de sieraden, later de horloges en daarna zijn 'product design', zoals lampen en stoelen, kwam in aanmerking om in Galerie Kapelhuis geëxposeerd te worden.

In 1971 bezochten wij Bruno in zijn studio te Bostel. Hij wilde sieraden ontwerpen en deze uiteindelijk industrieel laten vervaardigen, maar begreep dat dit alleen mogelijk was wanneer hij het ontwerp tot in de details in eigen werkplaats zou ontwikkelen. Eerst ontstond het concept, door een uitgebreid onderzoek naar functie, eigenschappen, constructie en fabricageproces.

In 1973 had hij een solotentoonstelling van zijn sieraden in Galerie Kapelhuis. Eind 1973 kwam Bruno ons zijn armbandhorloge laten zien: een horloge van roestvrij staal met verwisselbare gekleurde perspex delen. Bruno zei hierover: '...een horloge hoeft niet uniek te zijn zoals een sieraad, omdat er een techniek (uurwerk) aan te pas komt.' Wij vonden het een prachtig ontwerp en Bruno beloofde ons dat hij zou zorgen dat wij voor onze tentoonstelling *Sieraad '75* dit armbandhorloge konden verkopen. Maria van Kesteren draagt

dit horloge vanaf 1975 dagelijks. Zij ruilde het voor een werkstuk van haarzelf. Dit horloge is op een vanzelfsprekende manier mooi en tijdloos. Maria wordt er nog steeds op aangesproken. Gelukkig voor de bewonderaars is het nog steeds te koop.

In 1975 nam Bruno een ontwerp voor een nieuwe armband in productie. Het was een vervolg op het idee van zijn armbandhorloge, namelijk een roestvrij stalen element met verwisselbare, schuifbare perspex delen. Ook deze armbanden exposeerden wij met een halssieraad tijdens de genoemde tentoonstelling. Wij verkochten tot eind 1976 totaal 36 van zijn horloges en 75 van zijn armbanden. Wij waren gelukkig met deze verkoop, omdat wij een grote investering hadden gedaan voor deze manifestatie; Pieter Dam, een interieurarchitect, had een geheel nieuwe inrichting met hangvitines ontworpen. Ondanks het grote succes en het belang voor de kunstenaars besloten wij dat dit onze laatste sieraadtentoonstelling zou zijn. Overal in Nederland ontstonden professionele sieraadgaleries en kregen de kunstenaars genoeg aandacht voor hun werk.

In 1976 ontwierp en produceerde Bruno zijn tot nu toe meest bekende horloge: het hanghorloge in zwart geanodiseerd aluminium met rubber koord. Het horloge kreeg veel publiciteit en wordt overal verkocht. Als beginnend industrieel vormgever kwam hij in aanmerking voor een individuele subsidie en hij kon met dit geld zijn horloge op de markt brengen.

In 1984 verraste hij ons nog een keer met het prototype van een herenhorloge. Een titanium kast met kwarts uurwerk is voorzien van een kalfsleren band met een binnenwerk van rubber. Wij exposeerden het op de tentoonstelling *Ontwerpen in Kleine Oplagen* in 1984.

Bruno Ninaber van Eyben

1950 (Bostel), industrieel vormgever

1967-1971 opleiding aan de Stadsacademie voor Toegepaste Kunsten te Maastricht, afdeling edelsmeden met specialisatie metaal en kunststoffen.

1971-1977 start eigen studio en werkplaats te Bostel, ontwerpt, ontwikkelt, produceert en verkoopt zelf.

1979 Kho Liang Ie -prijs voor industriële vormgeving.

1980 winnaar van de meervoudige opdracht van de minister van Financiën: 'Ontwerp een nieuwe serie munten'. In het rapport werd zijn ontwerp omschreven als: 'oorspronkelijk, doordacht en functioneel.'

1983 start in Delft eigen bureau: Bruno Ninaber van Eyben/ Design en Productie.

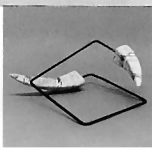
1985 start ontwerp bureau NPK Industrial Design, thans gevestigd te Leiden, met als grondslag het planmatig ontwikkelen van complexe producten.

1997 Begint weer een eigen studio: Bruno Ninaber van Eyben design & production. Werkt met een klein team in opdracht en op eigen initiatief.

Bruno Ninaber van Eyben, halshorloge, 1976.

220. **1988** 20 maart-17 april, *Kijken naar Keramiek 10*, Dorothé van Agthoven, Ellen Brouwers, Heime Brugmans, Marian Dussing, Antje de Graaf, Margreet Hage, Marita Kieft, Inge van 't Klooster, Mariëke Koudstaal, Ryna Malkings, Theo van der Meer, Yvonne Meisner, Tejo Philips, Henk Romeyn, Nicola Rozemeyor, Manet Schedler, Susanne Silverant, Felco Smits, Janneke Wijnalda (afb.).

221. **1988** 20 maart-17 april, *Een frisse start, 7 keramisten*, Marianne van den Breeden (afb. midden), Bart Guldemond, Lode van Houten, Jan Kamphuis, Niels Nielsen, Vincent de Rijk (afb. links), Marie Verdijk.
222. **1988** 24 april-22 mei, 3 x 1, Julia Manheim (afb. rechts), Carol McNicoll, Jan van der Vaart.

Galerie Kapelhuis, dertig jaar vernieuwing in de toegepaste kunst 1960-1990

André Koch

2003, Uitgeverij 010, Rotterdam